

School der Poëzie

Eindopdracht Kleine Cultuurgeschiedenis van het boek

Lisa Kuitert

Literatuurwetenschap

Universiteit van Amsterdam

23-06-2008

Annelies van Velze

Studentnr: 0105740

Annelies.vanVelze@student.uva.nl

Inhoudsopgave

1 Inleiding	2
2 Geschiedenis literaire podia in Amsterdam	3
3 De School der Poëzie	7
3.1 Het ontstaan van de School der Poëzie	7
3.2 Het doel van de School der Poëzie	8
3.3 Het belang van poëziebevordering	10
4 De activiteiten van de School der Poëzie	12
4.1 Lessen in de klas en Dichters Centraal	12
4.2 Babel en Landkoffers	14
4.3 Kunst en muziek	15
4.4 Vers	16
4.5 Overige projecten	16
5 Het bereik van de School der Poëzie	17
5.1 Het algemene bereik van de School der Poëzie	17
5.2 De School der Poëzie en Amsterdam	18
6 Conclusie	20
Bibliografie	21
Bijlage 1: Interview	23
Bijlage 2: Bezoekverslag	26

1 Inleiding

Dit jaar is de toekenning van Wereldboekenstad door de UNESCO naar Amsterdam gegaan. Amsterdam is dan ook al langere tijd een boekenstad, of zoals op de website van *Amsterdam Wereldboekenstad* staat:

Amsterdam is van oudsher een stad van papier en inkt. Een open boek waar schrijvers, uitgevers, drukkers en denkers altijd welkom waren.¹

Op deze website wordt dan ook aangeven dat de eerste boekdrukker zich in 1506 in Amsterdam vestigde. Er was in Nederland sprake van relatief weinig censuur. In combinatie met een open houding van het boekbedrijf, zorgde dit ervoor dat Amsterdam ‘uitgroeide tot het centrum van het internationale boekbedrijf’².

Deze toekenning vormde de aanleiding om eens goed te gaan kijken naar de leescultuur in Amsterdam, en in het bijzonder de bijdrage van de literaire podia in Amsterdam aan deze leescultuur. Nu zijn er erg veel literaire podia in Amsterdam, teveel om in het bestek van één paper te behandelen. Daarom zal in deze paper alleen naar de School der Poëzie gekeken worden, en geprobeerd worden te beantwoorden welke bijdrage dit literair podium aan de leescultuur in Amsterdam levert.

Ik zal hiertoe eerst naar de geschiedenis van literaire podia in het algemeen gaan kijken in hoofdstuk 2, waarna ik naar de achtergrond en het gedachtegoed van de School der Poëzie zelf zal gaan kijken in hoofdstuk 3. Vervolgens ga ik in op de activiteiten en projecten van de School der Poëzie in hoofdstuk 4, waarna ik als laatste kijk naar het bereik van de School der Poëzie en de binding die er is met Amsterdam in hoofdstuk 5.

¹ <<http://www.amsterdamwereldboekenstad.nl>>, te vinden onder de optie ‘Wereldboekenstad’

² Ibidem

2 Geschiedenis literaire podia in Amsterdam

In dit hoofdstuk zal ik gaan kijken naar de geschiedenis van literaire podia in het algemeen. Nu is deze geschiedenis zeer groot en omvangrijk, niet in de laatste plaats omdat in voorgaande eeuwen de term *literair podium* meer aanduidde dan tegenwoordig het geval is. Tegenwoordig is immers zelfs de term *literatuur* gereserveerd voor een zeer beperkte selectie van de teksten die beschikbaar zijn, iets wat in het verleden in veel minder sterke mate het geval was. Ook is er over de verder terug gelegen eeuwen aanzienlijk minder bekend dan over de recentere. Daarom zal ik in dit hoofdstuk vooral kijken naar de geschiedenis van de leescultuur en de literaire podia in Amsterdam in de 19^e eeuw.

In de 19^e eeuw was het leven in Amsterdam anders dan het nu is, ook al had het wel enkele treffende gelijkenissen. Ondanks pogingen om allerlei vormen van publiek gedrag te disciplineren en te privatiseren, vond een groot deel van het leven in de 19e eeuw op straat plaats³. Begrafenissen verplaatsten zich weliswaar naar de rand van de stad, rouwstoeten behoorden echter gewoon nog tot het normale straatbeeld⁴. Er waren markten verspreid door de hele stad, waar allerlei waren werden verhandeld, van markten voor groente, markten voor fruit, markten voor pluimvee tot markten voor algemene waren, als ijzerwaren, kleine huishoudelijke artikelen en manufacturen⁵. Zelfs verhuizingen, die over het algemeen per boot plaats vonden, waren een publieke aangelegenheid. Men legde zelfs zijn spullen vaak zo neer op de verhuisboot dat het er zo gunstig mogelijk uitzag. Ook veel van de werkplaatsen voor ambachtlieden waren (deels) open⁶. Het verkeer was zelfs zo

³ Aerts, R. "De publieke orde: Openbaarheid en beslotenheid." in Aerts, R. En P. De Rooy(reds.). *Geschiedenis van Amsterdam*. p. 140, 142, 144

⁴ Aerts, idem. p. 141,143

⁵ Aerts, idem. p. 149

⁶ Aerts, idem. p. 145

druk dat het ook toen al als gevaarlijk werd ervaren en er zelfs al over eenrichtingsverkeer in sommige straten werd nagedacht⁷.

Het was niet alleen druk op straat, maar mensen in Amsterdam waren ook ‘veel uithuiziger dan zo vaak beweerd is – ook door henzelf’⁸. Warme maaltijden waren op de meest uiteenlopende tijden in een flink aantal verschillende gelegenheden te krijgen, er waren vele horecagelegenheden, een 25-tal erkende hotels en honderden tapperijen, schenkerijen, wijnhuizen of kroegen⁹. Niet alleen was buiten de deur eten en iets te drinken halen laagdrempelig, ook wandelen of in karretjes rondrijden werd veel, vooral door de elite, gedaan. Op zondag werden de Plantage, de Overtoom en de gebieden buiten de stad vaak bezocht, en in de zomer waren hier theetuinen te vinden¹⁰.

Dankzij het drukke straatleven werd informatie in die tijd voornamelijk verspreid door middel van aanplakbiljetten op openbare locaties. De stadsomroeper was er in het begin van de 19e eeuw ook nog, en er was de *Amsterdamse Courant*, het officiële stadsblad dat helaas behoorlijk gecensureerd werd¹¹. In 1828 kwam hier het *Algemeen Handelsblad* bij¹². Deze en andere kranten, maandbladen en soms zelfs pamfletten lagen vaak op leestafels in koffiehuisen, logementen, de Beurs en andere vergelijkbare gelegenheden¹³. Pamfletten en brochures waren in die tijd makkelijk te maken en door een van de uitgeverijtjes te verspreiden, en werden onder andere gebruikt voor het geven van meningen over actuele onderwerpen¹⁴.

Het *Algemeen Handelsblad* had wel wat informatie over culturele aangelegenheden, maar niet erg veel, namelijk nauwelijks drie procent van de plaatsruimte van krant¹⁵. Er waren

⁷ Aerts, R. “De publieke orde: Openbaarheid en beslotenheid.” in Aerts, R. En P. De Rooy(reds.). *Geschiedenis van Amsterdam*. p. 146

⁸ Aerts, idem. p. 151

⁹ Aerts, idem. p. 151

¹⁰ Aerts, idem. p. 192

¹¹ Aerts, idem. p. 152

¹² Aerts, idem. p. 155

¹³ Aerts, idem. p. 152

¹⁴ Aerts, idem. p. 160

¹⁵ Aerts, idem. p. 156

echter wel degelijk bladen die ruimte aan cultuur wijden, bijvoorbeeld *Vaderlandse Letteroefeningen* en *De Gids*. In dit soort bladen werden ook recensies geplaatst, onder andere over voorstellingen in de stadsschouwburg¹⁶.

De stadsschouwburg was een drukbezocht podium in Amsterdam, maar lang niet het enige. Er was ook een Duitse schouwburg en een Frans theater, en een hele serie variétésalons¹⁷. De stadsschouwburg stond net als de courant onder censuur van de gemeente, maar omdat er zoveel concurrentie was werd ook hier een breed aanbod opgevoerd. Naast deze openbare zalen waren er echter ook een groot aantal genootschappen. Zo waren er Felix Meritis, Doctrina en Amicitis, Arti et Amicitiea en Het Leesmuseum. Deze hadden vaak hun eigen zaal, waar bijvoorbeeld voordrachten in werden gehouden¹⁸. Er was ook een aantal podia, dat zich net als de School der Poëzie, op jongeren richtte. Zo was er de Jongelings-Vereeniging tot bevordering van Christelijk Leven, en ook het Vaderlandsch leesmuseum voor aankomende en volwassene jongelingen en meisjes.

Ondanks het grote en diverse aanbod stond Amsterdam gedurende het grootste deel van de 19e eeuw niet bekend als cultuurstad. Dit kwam pas met de tegenhanger van *De Gids*, genaamd *De Nieuwe Gids*. Deze zag in 1885 het licht en werd net als zijn voorganger in Amsterdam uitgegeven¹⁹.

Tegen het einde van de 19^e eeuw was Amsterdam dus een stad die bekend stond als cultureel centrum, met een redelijk aantal schouwburgen en andere theaters, en een behoorlijk aantal genootschappen met literaire activiteiten. Deze trend heeft zich in de 20^e

¹⁶ Aerts, R. "De publieke orde: Openbaarheid en beslotenheid." in Aerts, R. En P. De Rooy(reds.). *Geschiedenis van Amsterdam*. Amsterdam: SUN, 2006. p. 157

¹⁷ Aerts, idem. p. 171-176

¹⁸ Aerts, idem. p. 169-170

¹⁹ Aerts, idem. p. 164

eeuw doorgezet, en nog altijd zijn er veel literaire activiteiten in Amsterdam. Zo wordt er gesteld op de website van Amsterdam Wereldboekenstad:

En Amsterdam is altijd de spil van het Nederlandstalige boekenbedrijf gebleven. Wie langs de grachten loopt kan zich verlustigen aan talloze boekhandeltjes en antiquariaten. Bijna alle grote uitgeverijen zijn in Amsterdam gevestigd, je moet werkelijk je best doen om niet een schrijver tegen te komen op straat of in één van de bruine cafés en er is geen avond zonder een optreden of debat op de talrijke literaire podia van Amsterdam.²⁰

²⁰ <<http://www.amsterdamwereldboekenstad.nl>>, te vinden onder de optie 'Wereldboekenstad'

3 De School der Poëzie

De School der Poëzie, het literaire podium waar deze paper over gaat, is geen standaard literair podium. De activiteiten van dit podium hebben voornamelijk iets te maken met poëzie, maar literaire avonden en evenementen zijn hoewel belangrijk wel een secundaire prioriteit. De kernactiviteiten van de School der Poëzie hebben vooral betrekking op het verzorgen van lessenseries op scholen, die dan vaak afgesloten worden met een Poëzierevue, een literaire voorstelling waar de leerlingen aan meedoen. De vraag is dan echter wat de School der Poëzie is binnen het bestel van literaire podia, en wat het probeert te bereiken. Daarom zal in dit hoofdstuk ingegaan worden op hoe de School der Poëzie ontstaan is, en wat de doelstellingen zijn.

3.1 Het ontstaan van de School der Poëzie

De School der Poëzie is opgezet in 1994 naar aanleiding van een idee van de dichter Huub Oosterhuis, de auteur van een veelvoud aan religieuze gedichten, oprichter van de Rode Hoed in Amsterdam en lijstduwer voor de SP in de verkiezingen van 2006²¹. Deze dichter ‘zocht naar een manier om jongeren te bereiken met poëzie’²². Er werd toen begonnen met het ontwikkelen van een lesmethode. Huub Oosterhuis is nog altijd bij de School der Poëzie betrokken als bestuurslid, en heeft onlangs plaatsgenomen in de jury van Vers²³.

Sinds de oprichting heeft de organisatie een sterke ontwikkeling doorgemaakt. Zo werd er in 2000 een positief advies gegeven door de Raad van Cultuur voor de subsidieaanvraag bij het OCW²⁴. In 2001 werd er begonnen met een professionalisering, waarbij er overgegaan

²¹ Te vinden op <<http://www.huuboosterhuis.nl>> onder ‘levensloop’ en ‘nevenactiviteiten’.

²² ‘Beleidsplan 2005-2008’ op <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>

²³ Op Vers wordt verder ingegaan in H4.

²⁴ Te vinden door te zoeken naar ‘School der Poëzie’ op <<http://www.cultuur.nl/adviezenzoeken.html>>

werd van ‘een projectorganisatie’ naar ‘een organisatie met een meerjarenplanning’²⁵. In 2003 is er een organisatiemodel inclusief functieomschrijving goedgekeurd. Tevens zijn rondom die periode standaardtarieven voor scholen en instellingen ingesteld²⁶.

Inmiddels is er een flink aantal lesprogramma’s ontwikkeld, en lopen er meerdere projecten. Ook werkt de School der Poëzie samen met een aantal andere instellingen zoals Stichting VSB Poëzieprijs en Stichting Kinderen en Poëzie, en neemt het deel aan de Poëzieparaplu, een landelijk samenwerkingsverband.²⁷

De School der Poëzie is dus sinds zijn ontstaan flink gegroeid. Zo is het aantal deelnemers aan de lessen gestegen van net iets meer dan 4000 in 2001 naar ruim 10000 deelnemers in 2007. Zoals in het Beleidsplan 2009-2012 staat:

Wat begon als klein project in 1994 is inmiddels uitgegroeid tot een vast gegeven voor verheugend veel kinderen en jongeren.²⁸

3.2 Het doel van de School der Poëzie

Het doel van de School der Poëzie is helder geformuleerd in het Beleidsplan 2005-2008, en komt ook op veel andere plaatsen duidelijk terug in de jaarverslagen en beleidsplannen van de School der Poëzie. Het doel is namelijk:

Jongeren op een effectieve en plezierige wijze in aanraking brengen met poëzie.²⁹

²⁵ ‘Beleidsplan 2005-2008’ op <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>

²⁶ ‘Beleidsplan 2005-2008’ op <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>

²⁷ <www.schoolderpoezie.nl>

²⁸ ‘Beleidsplan 2009-2012’ p. 4, op <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>

²⁹ ‘Beleidsplan 2005-2008’ op <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>, in het beleidsplan 2009-2012 – te vinden op dezelfde website - wordt dit aangevuld tot ‘Kinderen en jongeren op een effectieve en plezierige wijze in aanraking brengen met poëzie’.

Dit is de afgelopen jaren ingevuld aan de hand van een drietal beleidslijnen. Deze worden in het beleidsplan 2005-2008 weergegeven als:

Het vervullen van een voortrekkersrol op het gebied van het ontwikkelen en uitvoeren van projecten voor jongeren met poëzie.

De ontwikkeling van lesmateriaal en lesmethodieken gericht op voortgezet onderwijs met specifieke aandacht voor het vmbo. [...]

Het bevorderen van culturele uitwisseling op school en in het theater.³⁰

Deze drie beleidslijnen komen in grote lijnen terug in het beleidsplan 2009-2012. De lijnen zijn echter allen iets uitgebreid. Zo is de doelgroep van jongeren naar kinderen en jongeren gegaan, is het zwaartepunt van VMBO-scholen naar scholen in een kansarme omgeving verschoven en wordt er niet alleen gemikt op het bevorderen van culturele uitwisseling op school en in het theater, maar ook op lokale culturele initiatieven. Er is ten slotte zelfs nog een heel nieuw punt bijgekomen, namelijk:

Het talent ontwikkelingstraject, een kennispunt en vaste optreedmogelijkheid maakt dat ook doorstroom en kwaliteitsbewaking van “poëzie vanaf de basisschool tot jong-volwassene” gegarandeerd is en een winst voor Nederland.³¹

Er wordt dus niet langer alleen gekeken naar de kansarme leerling, maar ook naar de talentvolle leerling aan wie de mogelijkheid wordt gegeven zichzelf verder te ontplooiën.

De School der Poëzie is dus primair een orgaan dat zich bezighoudt met kinderen en jongeren laten kennismaken met poëzie, in de klas of tijdens andere projecten en

³⁰ ‘Beleidsplan 2005-2008’ op <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>

³¹ ‘Beleidsplan 2009-2012’ p. 6, <op <http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>

voorstellingen, en dat het schrijven en lezen van poëzie binnen deze doelgroep probeert te bevorderen. Er is dus sprake van een vorm van leesbevordering.

3.3 Het belang van poëziebevordering

De vraag die rest is waarom leesbevordering, en specifiek waarom het bevorderen van poëzie, van belang is. Wat betekent lezen, en wat voegt het toe?

Teksten worden om meerdere redenen gelezen. Zo wordt er gelezen voor informatie, om iets te leren. Ook wordt er gelezen om het humeur te beïnvloeden. Zo kan er gelezen worden omdat een boek spannend of plezierig is ³². Lezen kan echter ook als vermoeiend ervaren worden, iets dat veroorzaakt kan worden door onvoldoende leesroutine ³³. Om dit te verhelpen zal er juist gelezen moeten worden. Maar dit is juist datgene dat op dit moment lastig is. Zo staat in *Leesgedrag van VMBO leerlingen*:

Zij [M. de Haan en W.A.Kok] constateerden een toename in intrinsieke leesmotivatie bij groepen laag gemotiveerde jongens in het basisonderwijs als gevolg van een grote dosis boekkeuze activiteiten en bibliotheek gerichte lessen. ³⁴

Verder blijkt dat leesbevordering bij de jeugd een positieve invloed heeft op het culturele gedrag wanneer deze jongeren volwassen worden. Ze zullen relatief vaker deelnemen aan culturele activiteiten en omdat leesbevordering ook het leesniveau verbetert, vallen literaire boeken en spannende boeken ook beter in de smaak ³⁵. Zo stelt Mark Verboord bijvoorbeeld:

³² Tellegen, S. en M. Lampe. "Leesgedrag van VMBO leerlingen." op http://www.lezen.nl/index.html?spsearch=&age_group_id=0&menu_item_id=105 p. 6

³³ Tellegen, idem p. 22-23

³⁴ Tellegen, idem p. 11

³⁵ Braaksma M. en E. Breedveld. 2003 "Het school vak Nederlands opnieuw onderzocht." op http://www.lezen.nl/index.html?spsearch=&age_group_id=0&menu_item_id=105 p 21,80-81 en

De literaire socialisatie kan gezien worden als het opdoen van ervaring met het lezen van (literaire) boeken. [...] Binnen de socialisatie worden kennis en vaardigheden overgedragen die verdere investeringen eenvoudiger en daarmee ook aantrekkelijker maken³⁶.

Aangezien poëziebevordering ook een vorm van leesbevordering is, mag verwacht worden dat poëziebevordering ook tot meer cultuurparticipatie zal leiden.

Lezen kan plezierig en informatief zijn. Het is echter een vaardigheid die eenvoudiger wordt naarmate het vaker gedaan wordt. Literaire socialisatie leidt ook tot frequentere deelname aan culturele activiteiten. Dit betekent dat poëziebevordering, als een vorm van leesbevordering, ertoe leidt dat lezen zelf eenvoudiger wordt en vaker gedaan wordt, en dat er verwacht kan worden dat het ertoe leidt dat er vaker aan culturele activiteiten zal worden deelgenomen.

Kraaykamp, G. "Leesbevordering door ouders, bibliotheek en school." op http://www.lezen.nl/index.html?spsearch=&age_group_id=0&menu_item_id=105 p 84-85
36 Verboord, M. 'Hoeveel lezen adolescenten later?' in Raukema, A., D. Schram en C. Stalpers(reds.) *Lezen en leesgedrag van adolescenten en jongvolwassenen*. op http://www.lezen.nl/index.html?spsearch=&age_group_id=0&menu_item_id=105 p. 235

4 De activiteiten van de School der Poëzie

Het doel van de School der Poëzie uit zich in verschillende activiteiten. De meeste activiteiten gaan gepaard met lessen op school, die dan of wel of niet afgesloten worden met een Poëzierevue. Zo staat er in het beleidsplan 2005-2008:

‘In grote lijnen kunnen de projecten die de SdP aanbiedt onderscheiden worden in projecten met een lessenserie met een afsluiting in een theater (Revue/Slam) en projecten die gericht zijn op verdieping en voorzetting van het contact met poëzie.’³⁷

Zoals aangegeven in het beleidsplan zijn lessen op school niet de enige activiteiten waar de School der Poëzie mee bezig is. Ook niet alle lessen en PoëzieRevue’s vallen onder hetzelfde project. In dit hoofdstuk zal geprobeerd worden om een beeld te schetsen van de lopende projecten van de School der Poëzie.

4.1 Lessen in de klas en Dichters Centraal

Aan de basis van de meeste projecten van de School der Poëzie liggen de lessen in de klas. Over het algemeen komt er dan een van de docenten van de School der Poëzie, die deze docenten ook opleidt en instrueert in de door de School der Poëzie ontwikkelde methoden, naar de school toe en geeft dan een aantal gastlessen. Zo stelt de School der Poëzie op haar website:

³⁷ ‘Beleidsplan 2005-2008’ op <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>

“Een ervaren poëziegastdocent komt in de klas en gaat met de leerlingen gedichten lezen, geschreven door leeftijdgenoten. Dit is de eerste stap om de drempel te verlagen voor deze leerlingen om zich in taal uit te drukken.”³⁸

De lessen worden gegeven aan de hand van door de School der Poëzie samengestelde bundels of lesbrieven³⁹. Voorbeelden van dichters die in lesbrieven genoemd worden, en eventueel ook samen gelezen kunnen worden zijn Hendrik Marsman, Bart Moeyaert of Tsead Bruinja⁴⁰. Vaak gaan leerlingen daarna zelf aan de slag, waarbij ze stap voor stap naar het schrijven van een eigen gedicht geleid worden. Een voorbeeld van een hulpstap is het beantwoorden van een aantal vragen, over kleuren die ze mooi vinden, plaatsen die de leerlingen dierbaar zijn, of associaties die ze hebben met bijvoorbeeld eten.⁴¹ Leerlingen krijgen ook een aantal regels waar hun gedicht zich aan moet houden, zoals de regel dat de gedichten niet mogen rijmen en bijvoorbeeld een aantal ‘verboden’ woorden, zoals mooi en leuk, om al te erge clichés te vermijden.⁴²

Vanuit de lessen in de klas worden ook dichters uitgenodigd in de klas, die dan iets vertellen over zichzelf en hun gedichten. De School der Poëzie nodigt echter niet alleen dichters uit op school, het heeft ook een project waarbij de dichter zelf centraal binnen de lessen staat: Dichter Centraal. Vanuit dit project heeft de dichter Lucebert centraal gestaan, en werd er aandacht besteedt aan zijn gedichten, maar zijn ook schilderijen en tekeningen tijdens een voorstelling aan bod gekomen.⁴³

³⁸ <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=examples>>

³⁹ ‘Beleidsplan 2009-2012 p. 9’, op <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>

⁴⁰ Te vinden in ‘Lesbrief VMBO Bovenbouw’ op
<<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>

⁴¹ Te vinden in de verschillende lesbrieven op <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>

⁴² Ibidem

⁴³ Te vinden op <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=dcentraal>> en
<<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=poatschool>>

4.2 Babel en Landkoffers

Het project Babel en het project Landkoffers zijn beide erg geschikt voor scholen met relatief veel allochtone leerlingen. Beide projecten werken met lessen op school. Babel kan eventueel afgesloten worden met het samenstellen van een bundel, Landkoffers wordt meestal afgesloten met een Poëzierevue.

Babel draait om gedichten in verschillende talen en culturen. Zo staat er in de lesbrief voor een van de Babelprojecten:

“Babel is een project, geïnspireerd op het werken met leerlingen met verschillende culturele achtergronden, dat gebruik van nieuwe media, kennis van poëzie en taalontwikkeling bevordert. Het maakt leerlingen bewust van de enorme hoeveelheid talen op de wereld, en de daarmee samenhangende verschillen, ook cultureel.”⁴⁴

Voor dit project gaan de leerlingen op zoek naar een gedicht in hun moedertaal, eventueel op basis van een door de School der Poëzie samengestelde bundel, welke ze vervolgens zelf, waar nodig met hulp, vertalen.⁴⁵ Dit project kan ook aan de muzikles gekoppeld worden. Dan wordt er op basis van muziek uit verschillende landen en culturen geschreven. De School der Poëzie heeft ook een vervolg op Babel, namelijk Babel Revisited. In dit project wordt er ingegaan op “‘inhoudelijke’ poëzie en schrijven over je buurt en je wijk”⁴⁶.

Voor het Landkofferproject maken leerlingen een koffer bij de techniek- of handvaardigheidles. De achterliggende vraag is: welke herinneringen neem je mee als er

⁴⁴ ‘Lesbrief Babel en Poëzie en Taalontwikkeling(Gedichten in andere talen)’ op <http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>

⁴⁵ <http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=babel>

⁴⁶ <http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=babel>1

brand uitbreekt, of als je naar een onbewoond eiland gaat, en hoe doe je dit⁴⁷. Aan de hand hiervan schrijven de leerlingen een gedicht, versieren de koffer, en verwerken het gedicht in deze versiering. Op deze manier kunnen ook de minder taalvaardige leerlingen zich creatief uitleven, met het versieren van de koffer. Uit elke klas dragen een aantal leerlingen hun gedicht voor tijdens een Poëzierevue, waar ze muzikaal begeleid worden en de voordrachten van leerlingen afgewisseld worden met onder andere dans en rap, waarna een jury serieus op deze gedichten ingaat.⁴⁸

4.3 Kunst en muziek

De School der Poëzie heeft ook projecten waarbij kunst en muziek naast poëzie aan bod komen. Zo wordt er naar aanleiding van de jaarlijkse beeldtentoonstelling op het terrein van het Muiderslot het project Kasteeljuweel georganiseerd, waarbij gedichten naar aanleiding van de beelden worden geschreven en is er in het kader van het Rembrand-jaar een project ontwikkeld waarbij leerlingen een bezoek aan een museum brachten, en vervolgens op basis van een van de schilderijen van Rembrand een gedicht schreven.⁴⁹

De School der Poëzie heeft ook enkele projecten waarbij klassieke muziek aan gedichten gekoppeld worden en heeft in samenwerking met GRAP 2cool4school georganiseerd. Bij 2cool4school werden workshops over de relatie tussen muziek en poëzie gekoppeld aan een songtekstschrijven en een bandcompetitie.⁵⁰

⁴⁷ <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=landkoffers>>

⁴⁸ Meewis, V. en S. Vork. "Ik ben trots op mijn eigengedicht" Onderzoek naar het Landkoffer project van de School der Poëzie. Opdracht voor Kunst in Multiculturele Context aan de Universiteit Utrecht wat gegeven werd door Kees Vuyk. 25-01-2008. p. 9-11

⁴⁹ <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=kunstprojecten>>

⁵⁰ <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=vsb2005>>

4.4 Vers

In samenwerking met De Rode Hoed, Stichting VSB Poëzieprijs, Stichting Schrijven, Stichting Lezen, Nowhere, Doe Maar Dicht Maar, Stichting Kinderen en Poëzie, Jeugd en Poëzie, Kunstbende Nederland/België en Dichtvorm organiseert de School der Poëzie in het kader van de VSB Poëzieprijs Vers. Vers is een poëziemanifestatie voor kinderen, jongeren en volwassenen. In het kader van Vers werden afgelopen jaar onder andere workshops gegeven, was er een jongerendebat en was er een poëziedokter die per e-mail adviezen gaf.⁵¹

4.5 Overige projecten

De School der Poëzie is niet alleen met de hiervoor genoemde projecten bezig. Er is bijvoorbeeld het project Precies 160, wat om sms gedichten draait. Ook worden veel projecten op maat gemaakt voor de betrokken school of instelling en is de School der Poëzie actief bezig met het ontwikkelen van nieuwe projecten.⁵²

Al met al heeft de School der Poëzie een breed palet aan projecten rondom de gekozen doelstelling en doelgroep. In deze projecten neemt poëzieonderwijs een centrale plaats in, maar is het lang niet het enige wat de School der Poëzie doet.

⁵¹ <<http://www.versgedicht.nl>>

⁵² 'Beleidsplan 2009-2012' en 'Beleidsplan 2005-2008' op <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>

5 Het bereik van de School der Poëzie

Het organiseren van activiteiten is helaas geen garantie dat er ook daadwerkelijk mensen komen kijken of deelnemen, of dat de doelgroep ook daadwerkelijk wordt bereikt. Daarom zal in dit hoofdstuk ingegaan worden op het bereik van de School der Poëzie. Eerst zal er gekeken worden naar de mate waarin de doelgroep en mensen in het algemeen bereikt worden, daarna zal gekeken worden hoe het bereik van de School der Poëzie in Amsterdam - de stad waar het in deze paper toch om draait - is.

5.1 Het algemene bereik van de School der Poëzie

De School der Poëzie is van net iets meer dan 4000 deelnemers aan de lessen in 2001 doorgegroeid naar ruim 10000 deelnemers vorig jaar. De lessen bereiken dus wel degelijk de leerlingen. De vraag of het de leerlingen positief bereikt valt pas na uitgebreid onderzoek sluitend te beantwoorden. Eind vorig jaar hebben studenten van de Universiteit Utrecht echter al een kleinschalig onderzoek naar een van de projecten van de School der Poëzie gedaan. Zij concludeerden dat binnen het project de meeste leerlingen plezier beleven aan kunst.⁵³ Deelname aan de lessen werd overwegend spannend en/of leuk gevonden, het zelf schrijven van een gedicht bleek echter op zeer verschillende manieren te worden ervaren. Opvallend was wel dat een duidelijke meerderheid van de geïnterviewde leerlingen aangaf al wel eerder met poëzie bezig te zijn geweest.⁵⁴

De School der Poëzie verzorgt ook meerdere presentaties per jaar. Zo zijn er al sinds 2003 elk jaar tussen de 37 en 47 presentaties, waarvan een aantal PoëzieRevues of

⁵³ Meewis, V. en S. Vork. *“Ik ben trots op mijn eigengedicht” Onderzoek naar het Landkoffer project van de School der Poëzie*. Opdracht voor Kunst in Multiculturele Context aan de Universiteit Utrecht wat gegeven werd door Kees Vuyk. 25-01-2008. p. 22

⁵⁴ Meewis, V. en S. Vork. *“Ik ben trots op mijn eigengedicht” Onderzoek naar het Landkoffer project van de School der Poëzie*. Opdracht voor Kunst in Multiculturele Context aan de Universiteit Utrecht wat gegeven werd door Kees Vuyk. 25-01-2008. p. 16-17

PoëzieSlams in de standplaats – Amsterdam – zijn, een aantal PoëzieRevues of PoëzieSlams buiten Amsterdam, en een aantal overige presentatie. In 2007 waren er 47 presentaties, waarvan 20 PoëzieRevues of PoëzieSlams in Amsterdam, die samen 544 bezoekers trokken, 19 PoëzieRevues of PoëzieSlams buiten Amsterdam, die samen 756 bezoekers trokken, en 8 ‘overige’ presentaties die totaal 1900 bezoekers trokken. Dit levert een totaal aantal van 3230 bezoekers op.

Recensies over deze presentaties zijn overwegend zeer positief. Er wordt vol lof gesproken over de originele ideeën en methoden om de doelgroep te bereiken.⁵⁵

5.2 De School der Poëzie en Amsterdam

Ondanks dat de School der Poëzie projecten door het hele land heen draait en ook door het hele land heen lessen geeft, waarin ze sterk gesteund worden door de Raad van Cultuur die in het advies uit april 2004 bijvoorbeeld stelt: ‘De Raad onderschrijft het voornemen de activiteiten buiten de standplaats uit te breiden’⁵⁶, neemt Amsterdam nog altijd een belangrijke plaats binnen hun activiteiten in. Zo vinden nog altijd een goed deel van de traditionele lessenseries en presentaties in Amsterdam plaats. Vorig jaar kwamen een kleine 4000 van de ruim 10000 leerlingen uit Amsterdam, en ruwweg de helft van de PoëzieRevues of PoëzieSlams waren dat jaar in Amsterdam. Ook worden er in Amsterdam verschillende proefprojecten gedraaid, en bevindt de school die de School der Poëzie overwegend als laboratoriumschool gebruikt zich in Amsterdam.

De binding met Amsterdam zal waarschijnlijk ook niet snel verdwijnen. Buiten dat het de standplaats is, zal volgend jaar de School der Poëzie een nieuw kantoor betrekken in de

⁵⁵ Zie: ‘Een sms is poëzie? Dat is best wel vet.’ *Limburgs Dagblad*. 03-11-2007 LDP1 Edition, p. 11. ‘Gedichtendriedaagse met wedstrijd, dichterskaravaan en optredens. – Scholieren schrijven sms-gedichten.’ *De Stentor/Deventer Dagblad*. 30-11-2007. p. B06. ‘Poëzie die ontstaat op trap van station.’ *De Gelderlander*. 14-04-2008 p. A12. ‘Talentstad in poëziewedstrijd’ in *De Stentor/Zwolse Courant*. 11-03-2008 p. B02. Het voorgaande is gevonden via Lexis Nexis. <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=recensies>>.

⁵⁶ Te vinden door te zoeken naar ‘School der Poëzie’ op <<http://www.cultuur.nl/adviezenzoeken.html>>

Tolhuistuin nabij het Centraal Station van Amsterdam. De nieuwe locatie moet niet alleen een ontmoetingsplek worden voor jongeren die verder willen met poëzie, maar ook maandelijks een eigen podium op gaan leveren⁵⁷.

Uit het voorgaande valt te concluderen dat de School der Poëzie wel degelijk de doelgroep weet te bereiken. Ook is de School der Poëzie ook, onder andere als literair podium, actief binnen Amsterdam, en zal deze rol in de toekomst naar alle waarschijnlijkheid zelfs uitgebreid worden.

⁵⁷ 'Beleidsplan 2009-2012' p. 8-9, op <<http://www.schoolderpoezie.nl/?pid=publicaties#lesbrieven>>

6 Conclusie

De School der Poëzie richt zich op kinderen / jongeren, en dus op de toekomstige generatie deelnemers aan de leescultuur, die zij op een hopelijk positieve wijze in aanraking probeert te brengen met Poëzie. Voor de School der Poëzie betekent dit niet alleen het lezen en schrijven van gedichten, maar ook het bezoeken van bijvoorbeeld een PoëzieRevue, een PoëzieSlam, of zelfs het bezoeken van de slotmanifestatie van VERS. Er nemen grote getallen leerlingen deel aan de lessen, en er is een flink aantal bezoekers van de presentaties.

Ondanks dat de activiteiten van de School der Poëzie over heel Nederland verspreid plaatsvinden, vindt een aanzienlijk deel toch in Amsterdam zelf plaats, en neemt het als stad waar ook veel nieuwe projecten worden ontwikkeld een bijzondere plaats in.

In de toekomst valt te verwachten dat de School der Poëzie de bijdrage die het aan de leescultuur in Amsterdam levert ook zal blijven leveren. Met het betrekken van de nieuwe locatie in de Tolhuistuin valt zelfs te verwachten dat de bijdrage die de School der Poëzie aan de huidige en toekomstige leescultuur in Amsterdam levert zelfs toe zal nemen.

Bibliografie

- Aerts, R. "De publieke orde: Openbaarheid en beslotenheid." in Aerts, R. En P. De Rooy(reds.). *Geschiedenis van Amsterdam*. Amsterdam: SUN, 2006
- Amsterdamse Kunstraad*. 18-04-2008. Amsterdamse Kunstraad. 30-05-2008.
<<http://www.kunstraad.nl>>
- Amsterdam Wereld Boeken Stad*. Projectbureau Amsterdam Wereldboekenstad. 30-05-2008
<<http://www.amsterdamwereldboekenstad.nl>>
- Braaksma M. en E. Breedveld. 2003 "Het school vak Nederlands opnieuw onderzocht." Op *Stichting Lezen: Publicaties*. Stichting Lezen. 24-06-2008.
<http://www.lezen.nl/index.html?spsearch=&age_group_id=0&menu_item_id=105>
- 'Een sms is poëzie? Dat is best wel vet.' *Limburgs Dagblad*. 03-11-2007, LDP1 Edition: p. 11
- 'Gedichtendriedaagse met wedstrijd, dichterskaravaan en optredens. – Scholieren schrijven sms-gedichten.' *De Stentor/Deventer Dagblad*. 30-11-2007: p. B06 (26)
- Kraaykamp, G. "Leesbevordering door ouders, bibliotheek en school." Op *Stichting Lezen: Publicaties*. Stichting Lezen. 20-08-2008
<http://www.lezen.nl/index.html?spsearch=&age_group_id=0&menu_item_id=105>
- Meewis, V. en S. Vork. "Ik ben trots op mijn eigengedicht" *Onderzoek naar het Landkoffer project van de School der Poëzie*. Opdracht voor Kunst in Multiculturele Context aan de Universiteit Utrecht wat gegeven werd door Kees Vuyk. 25-01-2008.
- Oosterhuis, H. 'Huub Oosterhuis'. 24-06-2008
<<http://www.huubosterhuis.nl/pagina/welkom/>>
- 'Poëzie die ontstaat op trap van station.' *De Gelderlander*. 14-04-2008: p. A12(13)
- Raad voor Cultuur*. Raad voor Cultuur. 29-05-2008 <<http://www.cultuur.nl/>>
- School der Poëzie*. School der Poëzie. 30-05-2008 <<http://www.schoolderpoezie.nl/>>
- 'Talentstad in poëziewedstrijd'. *De Stentor/Zwolse Courant*. 11-03-2008: p. B02(22)

Tellegen, S. en M. Lampe. "Leesgedrag van VMBO leerlingen." *Op Stichting Lezen: Publicaties*. Stichting Lezen. 20-08-2008
<http://www.lezen.nl/index.html?spsearch=&age_group_id=0&menu_item_id=105>
Versgedicht 2008. School der Poëzie. 30-05-2008 <<http://www.versgedicht.nl>>
Verboord, M. 'Hoeveel lezen adolescenten later?' in Raukema, A., D. Schram en C. Stalpers (reds.) *Lezen en leesgedrag van adolescenten en jongvolwassenen*. Delft: Eburon, 2002. p233-248 *Op Stichting Lezen: Publicaties*. Stichting Lezen. 20-08-2008
<http://www.lezen.nl/index.html?spsearch=&age_group_id=0&menu_item_id=105>

Bijlage 1: Interview met Sarien Zijstra, door Annelies van Velze.

Welke veranderingen hebben er plaatsgevonden sinds 2007?

Er hebben geen relevante veranderingen plaatsgevonden, omdat dit het laatste jaar van het huidige subsidie plan is. Volgend jaar zullen er pas weer echte veranderingen zijn.

Hoeveel mensen werken er bij jullie?

Er zijn ongeveer drie a vier vaste medewerkers. Verder hebben we een bestand van rondom de 40 freelancers, waaronder docenten poëzie vallen, maar ook muzikanten, dansers, en dergelijke.

We zitten nu in het laatste jaar van het gemaakte beleidsplan, zijn er nieuwe ideeën of plannen voor de toekomst die niet in het nieuwe plan staan?

Nee, niet echt.

Hoe gaat het proces van het ontwikkelen van een nieuw les plan in zijn werk?

Voor de meeste scholen/instellingen is er wel een geschikt project. Per school/instelling passen we de activiteiten aan zodat het altijd een project op maat is.

Voor een nieuw project, onderzoeken we eerst thema/onderwerp, vervolgens stellen we in veel gevallen een aparte werkbundel samen met "professionele" poëzie rond het gekozen onderwerp. Deze bundel vormt veelal de basis van de activiteiten, per project stellen we vervolgens vast wat een goede wijze is om het project af te sluiten: in een theater, via een manifestatie of met een tentoonstelling of anderszins.

Wat zien jullie als jullie kerntaken?

Jongeren en kinderen op een plezierige en effectieve wijze in contact brengen met poëzie.

Wat zien jullie als jullie voornaamste doelgroep? In verschillende plannen komt het vmbo sterk naar voren, zijn zij deze doelgroep?

We hebben er veel ervaring met deze doelgroep, en in de loop der jaren expertise opgebouwd, zowel met de lessen in de klas als met de voorstellingen in het theater. Wij proberen binnen onze projecten ook altijd een brug te slaan tussen scholen en culturele instellingen.

We zijn bijvoorbeeld betrokken bij de jaarlijkse VSB Poëzieprijs. Voor jongeren en kinderen hebben we rond die prijs de manifestatie Vers ontwikkeld. De winnaars van Vers proberen we door te laten stromen naar andere trajecten.

Zijn jullie buiten verzoeken van scholen om ook met de schrijvers bezig of alleen met de teksten?

We wisselen schrijver en tekst bewust af. Veel van wat wij doen is maatwerk, dus we zijn wel gebonden aan wat de scholen of instellingen willen.

In hoeverre zijn jullie gebonden aan Amsterdam? Is het toevallig de vestigingsplaats of meer?

Amsterdam is onze standplaats, maar ook de plek waar wij pilotprojecten opzetten. Onze laboratoriumschool bevindt zich hier. We werken nu aan een pilotproject rond

Architectonisch Erfgoed en Poëzie, waarbij met een bus langs plaatsen in Amsterdam wordt gegaan waar gedichten aan verbonden zijn.

Bijlage 2: Bezoekverslag microfoontest PoëzieRevue Brugklassen

Montessori Lyceum

Een paar minuten voor 10 uur 's ochtends was de Centrale Bibliotheek nog net niet open, maar buiten stonden wel al veel mensen te wachten. Na bij de portier geïnformeerd te hebben, bleek dat ik alvast door kon lopen. Op de 7^e verdieping van het nieuwe gebouw werd ik in de richting van de al even nieuwe theaterzaal gewezen. De soundcheck van de begeleidende artiesten was net begonnen, de leerlingen zouden snel daarna met hun soundcheck beginnen. De leerlingen kregen allemaal een plek aangewezen in de zaal, en ze moesten de koffers die ze mee hadden genomen uit hun plastic tassen halen. Deze koffers waren door de leerlingen op school gemaakt en versierd, en ze hadden hun gedichten erin verwerkt. Er werd de leerlingen op het hart gedrukt de plastic tassen in hun rugzakken te doen, zodat deze niet kwijt zouden raken, en hun rugzakken goed onder de ruime theaterstoelen te zetten. Hun eigen koffer moesten ze bij zich houden, de andere koffers werden ter versiering op een tafel achteraan het toneel geplaatst.

Na een korte instructie, waarbij de leerlingen erop gewezen werden dat ze hier niet geweest zouden zijn als ze niet hadden gewonnen, dat ze niets fout konden doen maar dat het wel heel zonde zou zijn als ze te snel praten, dat ze hun medeleerlingen moesten steunen door na afloop van het gedicht te klappen, en waarbij ze uitgelegd kregen over hoe ze het beste in de microfoon konden praten, was het tijd om te beginnen. Een voor een moesten de in 5 groepen opgedeelde leerlingen hun gedichten voorlezen, de eerste groepen helemaal, de laatste een deel van hun gedicht vanwege tijdsnood. Sommige gingen dapper achter de microfoon staan, anderen waren zo bang dat ze op het laatste moment afhaakten, en een durfde zelfs niet van zijn plaats op te staan. De gedichten die niet door de makers zelf werden voorgedragen, werden aan medeleerlingen toegewezen. Er waren gedichten over allerlei verschillende onderwerpen, variërend van vrienden en familie ver weg, gemiste plaatsen, tot verliefdheid.

Op de gedichten zelf werd heel uiteenlopend gereageerd. Soms werd er alleen een beetje gegiecheld vanuit de zaal, wat het moeilijker maakte voor de voordragende leerlingen, andere keren brak er spontaan een oprecht applaus uit. Leerlingen die hun koffer waren vergeten of die er geen hadden kregen een andere koffer toegewezen, en na een uur was iedereen die durfde even aan bod geweest, en had tips gekregen over hoe ze het wanneer de voorstelling begon het beste konden doen.

Toen was het tijd voor de medeleerlingen en de door de voordragende leerlingen genodigden om de zaal in te komen. Rij na rij stroomde vol, tot er nog maar een paar stoelen, helemaal achteraan de zaal, leeg waren. De voorstelling ging beginnen, en het was tijd voor mij om te vertrekken. Al met al was het een interessant begin van de dag, en een ervaring die zeker voor herhaling vatbaar was.